

Хмельницький національний університет
Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра екології та біологічної освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА
здобувача першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

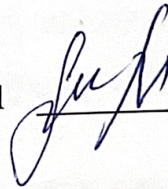
Оцінка природно-заповідного фонду Шепетівської міської територіальної
громади Хмельницької області

Галузь знань – 10 «Природничі науки»

Спеціальність – 101 «Екологія»

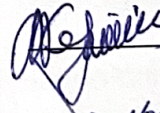
ДРЕКОЛ. 013630. 01.01.00

Виконала: здобувач 4 курсу група ЕКОЛ-20-1

Максим ВАСИЛИШИН

Керівник

Людмила КАЗІМІРОВА

Нормоконтролер

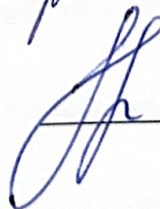
Сергій ШЕВЧЕНКО

До захисту допускаю:

Зав. кафедри екології

та біологічної освіти

14 червня 2024 р.

Наталія МІРОНОВА

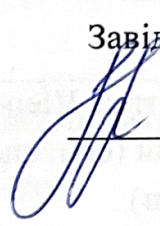
Хмельницький 2024

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет – Гуманітарно-педагогічний
Кафедра – Екології та біологічної освіти
Освітній рівень – перший (бакалаврський)
Галузь знань – 10 «Природничі науки»
Спеціальність – 101 «Екологія»
Освітньо-професійна програма – «Екологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри екології
та біологічної освіти
Наталія МІРОНОВА
17 квітня 2024 року

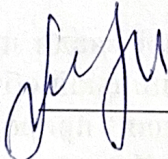
ЗАВДАННЯ НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ Василишину Максиму Олександровичу

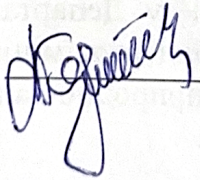
1. Тема роботи: Оцінка природно-заповідного фонду Шепетівської міської територіальної громади Хмельницької області
керівник роботи Казімірова Людмила Павлівна, доцент кафедри екології та біологічної освіти, к. б. н.
Затверджено наказом ректора університету від 15 лютого 2024 року № 8.
2. Строк подання студентом роботи на кафедру 12 червня 2024 року.
3. Вихідні дані до роботи:
 - 3.1 Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду України.
 - 3.2 Копії рішень органів законодавчої та виконавчої влади про оголошення природно-заповідних територій та об'єктів у Хмельницькій області.
 - 3.3 Копії положень та охоронних зобов'язань для природно-заповідних територій та об'єктів Шепетівської міської ТГ у Департаменті природних ресурсів та екології Хмельницької військової облдержадміністрації.
 - 3.4 Відомості про території та об'єкти природно-заповідного фонду Хмельницької області у літературних джерелах.
4. Зміст пояснювальної записки:
 - 4.1 Збереження біотичного і ландшафтного різноманіття як запорука сталого розвитку громади.
 - 4.2 Загальна характеристика Шепетівської міської територіальної громади.
 - 4.3 Аналіз природно-заповідного фонду Шепетівської міської територіальної громади (історія створення, структура, кількісні та якісні показники, експертна оцінка, характеристика природно-заповідних територій; шляхи розвитку).

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва етапів (розділів) дипломної роботи	Термін виконання етапів	Примітка
1 Збереження біотичного і ландшафтного різноманіття як запорука сталого розвитку громади	10.05 – 15.05	виконано
2 Загальна характеристика Шепетівської міської територіальної громади (соціально-економічні дані та природні умови)	16.05 – 22.05	виконано
3 Аналіз природно-заповідного фонду Шепетівської міської територіальної громади	23.05 – 29.05	виконано
4 Характеристика природо-заповідних територій Шепетівської міської територіальної громади	30.05 – 8.06	виконано
4 Оформлення роботи	9.06 – 13.06	виконано
5 Рецензування роботи	до 20.06	

Дата видачі завдання: 10 травня 2024 р.

Здобувач Максим ВАСИЛИШИН

Керівник Людмила КАЗІМІРОВА

АНОТАЦІЯ

Тема – Оцінка природно-заповідного фонду Шепетівської міської територіальної громади Хмельницької області.

Автор – здобувач ЕКОЛ-20-1 М.О. Васишин.

Керівник – доцентка кафедри екології та біологічної освіти, кандидат біологічних наук Л. П. Казімірова.

Дипломна робота викладена на 51 сторінках, містить 6 таблиць, 7 рисунків та перелік джерел посилання, що включає 35 джерел.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД, ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНІ ТЕРИТОРІЇ, ШЕПЕТІВСЬКА МІСЬКА ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА, ПОКАЗНИК ЗАПОВІДНОСТІ.

В роботі охарактеризовано збереження біотичного і ландшафтного різноманіття як ключовий фактор сталого розвитку громади; охарактеризовано соціально-економічні та природні умови Шепетівської міської територіальної громади Хмельницької області, проаналізовано історію створення, кількісні та якісні показники природно-заповідного фонду громади, описано її природно-заповідні території і запропоновано шляхи розвитку природно-заповідного фонду.

12 червня 2024 року

Максим ВАСИЛИШИН

ЗМІСТ

	С.
Вступ	5
1 Збереження біотичного і ландшафтного різноманіття як запорука сталого розвитку громади	7
2 Загальна характеристика Шепетівської міської територіальної громади.....	19
2.1 Соціально-економічні умови	19
2.2 Природні умови	22
3 Аналіз природно-заповідного фонду Шепетівської міської територіальної громади.....	31
3.1 Історія формування.....	31
3.2 Структура, кількісні та якісні показники природно-заповідного фонду.....	32
3.3 Коротка характеристика природо-заповідних територій.....	40
3.4 Шляхи розвитку природно-заповідного фонду	43
Висновки.....	45
Перелік джерел посилання.....	47

ВСТУП

Оцінка природно-заповідного фонду надає можливість оцінити стан і потенціал природних ресурсів території, а також визначити їхню вартість і значення для суспільства. Це важлива інформація для прийняття рішень щодо їхнього раціонального використання та збереження.

Підвищення обізнаності громади та влади щодо стану природно-заповідного фонду сприяє розробці та впровадженню ефективних стратегій його збереження та раціонального використання. Перспективи розвитку полягають у посиленні заходів з охорони природи, використанні сучасних технологій та підвищенні екологічної свідомості громади.

Мета дослідження – аналіз природно-заповідного фонду Шепетівської міської територіальної громади.

Завдання дослідження:

- охарактеризувати збереження біотичного і ландшафтного різноманіття як ключовий фактор сталого розвитку громади;
- описати соціально-економічні умови Шепетівської міської територіальної громади, що впливають на розвиток її природно-заповідного фонду;
- охарактеризувати природні умови Шепетівської міської територіальної громади;
- дослідити історію формування природно-заповідного фонду громади;
- провести структурний аналіз природно-заповідного фонду (кількісні та якісні показники).
- надати коротку характеристику природно-заповідних територій;
- запропонувати шляхи розвитку природно-заповідного фонду громади.

Об'єкт дослідження: природно-заповідний фонд Шепетівської міської територіальної громади.

Предмет дослідження: природно-заповідні території та об'єкти

Шепетівської міської територіальної громади, показник заповідності, індекс територіальної концентрації.

Методи дослідження: загальнонаукові (аналіз, порівняння, узагальнення, аналогія, висновки).

Інноваційне значення одержаних результатів: вперше проаналізовано природно-заповідний фонд Шепетівської міської територіальної громади, а саме: досліджено його історичний розвиток, проаналізовано кількісні та якісні показники;

Практичне значення. Отримані результати дослідження можуть бути використані фахівцями Департаменту природних ресурсів та екології Хмельницької військової облдержадміністрації та Шепетівської міської територіальної громади для організації заповідної справи у громаді та прийнятті відповідних управлінських рішень, а також вчителями, студентами, учнями громади у навчальній, науково-дослідницькій та екологопросвітницькій роботі.

1 ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОТИЧНОГО І ЛАНДШАФТНОГО РІЗНОМАНІТТЯ ЯК ЗАПОРУКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГРОМАДИ

Біорізноманіття – це різноманітність і мінливість між усіма групами живих організмів та екосистемами, в яких вони живуть.

Значення біорізноманіття:

- біорізноманіття захищає свіже повітря, чисту воду та продуктивну землю;
- воно важливе для лісництва, рибальства та сільського господарства, які залежать від багатства водних різновидів різних біологічних ресурсів, доступних у природі;
- втрата біорізноманіття накладає великі економічні та соціальні витрати на будь-яку країну;
- воно дуже важливе для людського життя; ми залежимо від рослин, мікроорганізмів та тварин, землі для нашої їжі, медицини та промислових продуктів.

Розглядають три різних типи біорізноманіття:

- генетичне різноманіття;
- видове різноманіття;
- екосистемне різноманіття.

Генетичне різноманіття. Гени є основною одиницею спадкової інформації, що передається з покоління в покоління. У межах окремих видів є низка різновидів, які трохи відрізняються один від одного. Ці відмінності зумовлені різницею в поєднанні генів. Всі сорти рису належать до одного виду, але існують тисячі диких і культивованих сортів рису, які відрізняються на генетичному рівні і мають різні кольори, розміри, форми, вміст поживних речовин у рослині.

Видове різноманіття. Окрема група організмів зі схожими властивостями називається видом. Видове різноманіття – це різноманітність між різними видами. Сума різновидів усіх живих організмів на видовому рівні називається видовим

різноманіттям. На землі є більше 20 мільйонів організмів, які були ідентифіковані і отримали назви. Яблуко, манго, виноград, пшениця, рис тощо є прикладами різних рослинних видів.

Екосистемне різноманіття – це набір біотичних компонентів (таких як рослини, тварини та мікроорганізми), що взаємодіють один з одним і з абіотичними компонентами (такими як ґрунт, повітря, вода тощо). Різноманіття на екологічному або середовищному рівні називається «екосистемним різноманіттям». Велика територія з різними екосистемами може вважатися екосистемним різноманіттям. Екосистема також показує варіації щодо фізичних параметрів, таких як вологість, температура, висота, опади тощо. Наприклад: лісова екосистема зазвичай характеризується переважанням дерев. Але, розглядаючи тропічний дощовий ліс, тропічний листопадний ліс і помірний ліс, спостерігаються численні варіації через відмінності у фізичних факторах [1].

Голова Організації Об'єднаних Націй – Пан Гімун у 2007 році заявляв: «Розміри вимирання зростають у 1000 разів, ніж природні показники. Щогодини зникають три види. Щодня втрачається до 150 видів. Щороку вмирає від 18 000 видів до 55 000 видів» [2]. Ситуація за 17 років, тільки погіршилась.

Наше розуміння природоохоронної біології та сталості розвивалося незалежно протягом тривалого часу. Докази свідчать про те, що біорізноманіття має вирішальне значення для функціонування екосистеми та послуг, від яких залежать люди, і безпосередньо пов'язане з економічними, соціальними та екологічними компонентами сталості. Через це інтеграція досліджень у кожній із цих областей повинна і стає пріоритетом. З цього випливає ряд дослідницьких пріоритетів, які дозволяють перехід від конфлікту до взаємної сумісності між цілями збереження та стійкості. Ці пріоритети включають дослідження, які покращать наше розуміння екосистемних послуг і функцій, що забезпечуються біорізноманіттям і які приносять користь людям; зв'язок між біорізноманіттям і скороченням бідності; біорізноманітне сільське господарство; питання, що стосуються знань корінних народів; та розробка індикаторів, які дозволяють інтегративну оцінку цілей збереження біорізноманіття та стійкості.

Враховуючи, наукову документацію про прискорення темпів вимирання, зокрема, через збільшення втрати середовища існування, збереження біорізноманіття стало глобальним пріоритетом після створення Міжнародного союзу охорони природи (МСОП) у 1948 році.

Протягом першого десятиліття свого існування, основною метою МСОП було вивчення впливу людської діяльності на природне середовище [3]. Союз визнав згубний вплив пестицидів та інших хімічних речовин на біорізноманіття та сприяв використанню оцінки впливу на навколишнє середовище для різних видів діяльності. Значна частина подальшої роботи МСОП у 1960-х і 1970-х роках була присвячена захисту видів і середовищ існування, необхідних для їх виживання. У 1964 році МСОП створив «Червона книгу видів, що перебувають під загрозою» [4], який з тих пір перетворився на найповніше джерело даних про глобальний ризик зникнення видів і інформації про глобальний статус збереження тварин, грибів, і види рослин.

У міру того, як докладалися зусилля щодо вивчення та захисту біорізноманіття, світ також почав зосереджуватися на зв'язку між принципами збереження та глобальним покращенням людського середовища та якості життя.

У 1972 році на Конференції ООН з питань навколишнього середовища людини в Стокгольмі (Швеція) вперше було зроблено реальний акцент на навколишньому середовищі, оскільки його пов'язали з якістю людського життя, а також інтеграцією захисту навколишнього середовища, справедливого розвитку та соціального добробуту. Декларація Стокгольмської конференції визнала різницю між відновлюваними та невідновлюваними ресурсами, а також необхідність управління ними. Декларація заохочувала політику, яка зменшувала забруднення та сприяла дослідженню навколишнього середовища, освіти та плануванню для примирення конфлікту між потребою в розвитку та погіршенням якості навколишнього середовища. У декларації також визнається, що багато екологічних проблем мають глобальний характер і можуть бути вирішені лише шляхом багатосторонньої співпраці між державами [5].

П'ятий генеральний секретар ООН Хав'єр Перес де Куельяр у 1983 році заснував Міжнародну комісію з довкілля і розвитку, на чолі з колишнім прем'єр-міністром Норвегії Гру Гарлем Брунтланн, метою якої було об'єднання країн у прагненні до сталого розвитку. Дана комісія у своїй доповіді дала визначення сталому розвитку: «це розвиток, який задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби». Комісія розуміла, що неможливо обмежуватись тільки проблемами довкілля, так як це було б непоправною помилкою. Довкілля не існує окремо від людської діяльності, від потреб і бажань людей. Спроби захистити його без урахування цих потреб призвели до того, що в деяких політичних колах їх почали вважати наївними та відірваними від реальності. Довкілля – це місце нашого життя, а розвиток – це наші дії щодо поліпшення добробуту в ньому. Ці поняття нерозривно пов'язані між собою [6].

Через двадцять років після першої глобальної екологічної конференції, що відбулася в Стокгольмі, ООН намагалася допомогти урядам переглянути економічний розвиток і знайти способи зупинити виснаження та руйнування природних ресурсів і забруднення планети. Це відбувалось на Конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку (UNCED), а також на саміті Землі, який відбувся в Ріо-де-Жанейро, Бразилія, у червні 1992 року. На саміті зібрались лідери з 172 країн, 2400 представники міжнародних неурядових організацій і понад 17 000 учасники із широкого кола.

Наслідком саміту стало прийняття декларації про навколишнє середовище і розвиток. Декларація встановлює право кожної людини на здорове і продуктивне життя в гармонії з природою. Вона також визнає суверенне право держав на використання своїх природних ресурсів згідно з національною політикою в галузі охорони навколишнього середовища і розвитку. Держави також зобов'язані запобігати діям, які можуть шкодити навколишньому середовищу інших країн або регіонів за межами їхньої юрисдикції. Декларація розглядає охорону навколишнього середовища як невід'ємну частину економічного, екологічного та іншого розвитку. Вперше вводиться принцип загальної, але диференційованої

відповідальності держав за збереження, захист і відновлення здорового стану екосистем Землі. Розвинені країни визнають свою відповідальність у контексті міжнародних зусиль щодо сталого розвитку, враховуючи їхній вплив на глобальне навколишнє середовище та наявні технології й фінансові ресурси. Декілька ключових принципів стосуються міжнародного співробітництва у цій сфері. Таке співробітництво включає обмін науково-технічними знаннями і передавання технологій, запобігання переміщенню шкідливих для здоров'я людини видів діяльності до інших держав, своєчасне повідомлення інших країн про стихійні лиха та інші надзвичайні ситуації, що впливають на навколишнє середовище, і надання допомоги постраждалим державам, а також своєчасне інформування про діяльність, що може мати шкідливі транскордонні наслідки. Заходи у сфері торговельної політики також важливі для вирішення екологічних проблем. Такі заходи, якщо вони стосуються транскордонних або глобальних екологічних проблем, повинні базуватися на міжнародному консенсусі. Більшість положень Декларації стосується принципів, яких повинні дотримуватися держави у національній політиці для відповідності концепції сталого розвитку. Пропонується обмежувати або повністю усувати нежиттєздатні з точки зору сталого розвитку моделі виробництва і споживання та здійснювати відповідну демографічну політику. Також затверджується принцип участі громадськості, доступу до інформації на всіх рівнях прийняття рішень з питань довкілля і розвитку, рекомендується вдосконалювати судові та адміністративні процедури для цього. Важливим національним інструментом екологічної політики визнається оцінка впливу на навколишнє середовище. Підкреслюється необхідність розробки національних законів про екологічну відповідальність і компенсацію жертвам забруднення та іншої екологічної шкоди. Витрати, пов'язані з забрудненням або іншою деградацією довкілля, повинні нести забруднювачі з урахуванням суспільних інтересів і без порушень правил міжнародної торгівлі та інвестування. Декларація також підкреслює роль жінок, молоді, корінних народів і місцевих громад у забезпеченні сталого розвитку; звертає увагу на негативний вплив війни, бідності та інших факторів на вирішення

економічних та екологічних проблем. Держави повинні вирішувати екологічні спори мирним шляхом і належними засобами відповідно до Статуту ООН. Для реалізації принципів цієї Декларації задля забезпечення сталого розвитку держави мають співпрацювати в дусі доброї волі та партнерства [7]. Конвенція про біорізноманіття була відкрита для підписання на Саміті Землі в Ріо-де-Жанейро у 1992 році та набула чинності в грудні 1993 року. Україна приєдналася до Конвенції у 1992 році, а ратифікувала її у 1994 році. На сьогоднішній день сторонами Конвенції є 192 країни та Європейський Союз. Конвенція про біорізноманіття символізує історичне зобов'язання щодо збереження біотичного різноманіття, його сталого використання та справедливого розподілу вигод, що виникають у результаті такого використання. Конвенція також визнала, що біорізноманіття є серцевиною стійких сільськогосподарських систем і відіграє важливу роль у наданні екосистемних послуг і страхуванні життя. [8].

Після Саміту Землі в Ріо, ООН зосередила велику увагу на сталому розвитку в контексті проекту розвитку тисячоліття, який розпочався на саміті тисячоліття 2000 року. У декларації, прийнятій на цьому саміті, зазначено, що необхідно докласти зусилля для протидії непоправній шкоді, завданій діяльністю людини, яка загрожує нашій планеті та людству [8]. Основу цих зусиль було взято з цілей розвитку тисячоліття. Цілі тисячоліття конкретно не стосуються необхідності збереження біорізноманіття, а більш загально наголошують на сталому управлінні базою природних ресурсів та екосистемами. Однак, коли міжнародна спільнота почала сприймати ідею сталого розвитку, збереження біорізноманіття стало пріоритетом. Подальша інтеграція біорізноманіття та стійкості відображена в Цілях сталого розвитку 2015 року, де захист і цінність біорізноманіття конкретно розглядаються в двох ЦСР: Ціль 14 – Життя під водою та Ціль 15 – Життя на суші [10].

Одним із більш переконливих аргументів на користь збереження біорізноманіття є те, що його підтримка має вирішальне значення для функціонування екосистеми та послуг, які також пов'язують біорізноманіття та стійкість. Типи екосистемних послуг часто диференціюють. Послуги

забезпечення стосуються корисних матеріалів або енергії, які люди отримують з екосистем, таких як їжа, вода, ліки та інші матеріали, включно з матеріалами для отримання доходу. Допоміжні послуги – це ті, які відіграють певну роль у підтримці та функціонуванні екосистем, які служать як природним процесам, так і потребам людини. До них належать такі речі, як: запилення, корисні комахи, які поїдають шкідників рослин, збагачення ґрунту. Регулюючі послуги стосуються функцій екосистеми, які контролюють або підтримують умови навколишнього середовища, такі як боротьба з ерозією рослинами, регулювання клімату, боротьба з повенями та очищення повітря та води. Культурні послуги надають культурні, рекреаційні, освітні можливості. Ці послуги не є незначними. Глобальні втрати екосистемних послуг через зміни у землекористуванні становлять від 4,3 трильйонів доларів США до 20,2 трильйонів доларів США на рік, а внесок екосистемних послуг у добробут людей більш ніж удвічі перевищує глобальний ВВП [11].

Одною з найбільших загроз для людства є вимирання бджіл. Існують декілька основних факторів, які впливають на зниження популяцій бджіл і підвищують ризик їх вимирання. Використання хімічних пестицидів, особливо неонікотиноїдів, має згубний вплив на бджіл. Вони можуть викликати дезорієнтацію, порушення нервової системи і навіть загибель комах. Також бджоли стикаються з численними хворобами і паразитами, такими як варроатоз, викликаний кліщем *Varroa destructor*, і нозематоз, спричинений мікроскопічними грибами роду *Nosema*. Зміни клімату впливають на фенологію рослин і наявність їжі для бджіл. Непередбачувані погодні умови, як-от незвично холодні або теплі зими, можуть негативно позначитися на популяціях бджіл [12].

Урбанізація, сільське господарство і зміни у використанні земель призводять до втрати природних місць проживання комах і зменшення кількості квітучих рослин, що є їхнім основним джерелом їжі. Практика вирощування монокультур у сільському господарстві обмежує різноманітність рослин, доступних для бджіл, що знижує їхню стійкість і доступ до харчових ресурсів. Вимирання бджіл матиме катастрофічні наслідки для екосистем і людства. Бджоли є одними з

найважливіших запилювачів багатьох сільськогосподарських культур. Від їхньої діяльності залежить виробництво фруктів, овочів, горіхів та інших продуктів. Зниження популяції цих комах може призвести до зниження врожайності, що, у свою чергу, спричинить продовольчу кризу та економічні проблеми. Незважаючи на визнання зв'язку між біорізноманіттям і вищезгаданими послугами, залишається нагальна потреба більш конкретно дослідити природу зв'язку між ними. Існує велика потреба в науково обґрунтованій інформації про стан, тенденції та послуги біорізноманіття, а також щодо визначення пріоритетів і рекомендацій захисту біорізноманіття. Визнаючи цю потребу, у 2012 році була створена Міжурядова науково-політична платформа з питань біорізноманіття та екосистемних послуг (IPBES), подібна до Міжурядової групи експертів зі зміни клімату. IPBES є міжурядовим органом, який оцінює стан біорізноманіття та екосистемні послуги. Роль IPBES полягає у визначенні пріоритетів необхідної наукової інформації та рекомендуванні і підтримці політики, що стосується біорізноманіття та екосистемних послуг [13]. Однак для того, щоб досягти прогресу в цій галузі, цей зв'язок між біорізноманіттям і функцією екосистеми по відношенню до стійкості також має бути пріоритетним для вчених і фінансових установ. Як приклад, у випуску *Ficisuyan* науковці досліджують вплив різних сортів сільськогосподарських культур на екосистемні послуги, зокрема серед традиційних та старовинних проти сучасних сортів. Вони виявили, що обидві групи мають переваги, оскільки кожна підтримує різні типи екосистемних послуг. Традиційні сільськогосподарські системи є більш стійкими щодо продовольчої безпеки, отже, важливо підтримувати та відновлювати їх для досягнення цілей сталого розвитку. У всьому світі люди використовують десятки тисяч видів рослин, щоб певним чином підтримувати своє життя. Як наслідок, збереження біорізноманіття має розглядатися в поєднанні з економічними та соціальними компонентами стійкості. Таким чином, ефективне збереження біорізноманіття не можна відокремити від ліквідації бідності, здоров'я жінок, освіти та економічних прав [14].

Глобально-центрична перспектива збереження біоти, не завжди враховує потреби груп зацікавлених сторін, а скоріше вона бачить вирішення кризи біорізноманіття як встановлення обмежень на розвиток і використання ресурсів, у тому числі тих, що збираються для отримання доходу. Цей підхід називають біоімперіалізмом, що суперечить цілям сталого розвитку, які вимагають біодемократії. Крім того, ми повинні визнати, що посилення відносин між організаціями зі збереження біорізноманіття та приватним сектором робить його збереження організованим політичним актом, який може сприяти отриманню прибутку для більшого бізнесу, а не для зацікавлених сторін у громаді. Це може включати великі проєкти розвитку, які загрожують біорізноманіттю та обмежують отримання прибутку місцевим зацікавленим сторонам.

Охоронювані території є основою збереження біорізноманіття; вони підтримують ключові місця існування, забезпечують притулки, дозволяють міграцію і переміщення видів, а також забезпечують збереження природних процесів на всій території. Охоронювані території не тільки забезпечують збереження біорізноманіття, але й гарантують добробут людства. Охоронювані території забезпечують засоби до існування для майже 1,1 мільярда людей, є основним джерелом питної води для понад третини найбільших міст світу та відіграють важливу роль у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки. Добре керовані охоронювані території з механізмами участі та справедливого управління приносять значні переваги, які виходять далеко за їх межі, що може бути перетворено на сукупні переваги для національної економіки та сприяти зниженню рівня бідності та сталому розвитку, включаючи досягнення Цілей тисячоліття.

На сьогодні є багато позитивних ознак прогресу, і є багато чого святкувати. Політична воля та зобов'язання явно активізуються. Останнє зведення про глобальну реалізацію Програми роботи показало, що з 2004 року було створено майже 6 000 нових охоронюваних територій, які охоплюють понад 60 мільйонів гектарів. Зараз існує близько 130 000 охоронюваних територій, які покривають майже 13 % суші світу та понад 6 % територіальних морських зон. Багато з них

інтегровані в комплексні національні та регіональні мережі пов'язаних охоронюваних територій та коридорів.

Хоча ці досягнення заслуговують на похвалу, все ще є деякі області, які відстають. Соціальні витрати та вигоди, ефективна участь корінних і місцевих громад та диверсифікація різних типів управління потребують більшої відданості та рішучих дій. Оцінка та підвищення ефективності управління, а також розробка та впровадження планів сталого фінансування з різноманітними портфелями традиційних та інноваційних фінансових механізмів потребують посиленних заходів. Потрібно враховувати питання зміни клімату як для пом'якшення наслідків, так і для адаптаційних відповідей. Посилення реалізації Програми роботи по охоронюваних територіях потребуватиме спільних зусиль і об'єднаної сили всіх секторів суспільства, а також альянсів на національному, регіональному та міжнародному рівнях між політиками, громадянським суспільством, корінними та місцевими громадами, бізнесом і приватним сектором [15].

Уряди все частіше розглядають охоронювані території як стратегічні інвестиції у національну економіку – за останнім звітом оцінюється, що інвестиції у створення та управління охоронюваними територіями принесуть суспільні користі в розмірі відношення від 25:1 до 100:1. Уряди також схильні розглядати охоронювані території як фундаментальну стратегію не лише для збереження біорізноманіття, але й для досягнення Цілей тисячоліття, забезпечення важливих екосистемних послуг, підтримки місцевих засобів існування та сприяння адаптації людей і природи до впливів зміни клімату [16].

Доволі потенційним способом збереження біорізноманіття є створення колекцій насіння, які утворюють надзвичайно цінний ресурс з широким генетичним різноманіттям, яке потенційно надає широкі можливості адаптації, необхідні для витримки різноманітних стресів, пов'язаних з кліматом, під час відновлення середовища проживання. Разом з цим є широка можливість, доступна у насінневих банках, яка не лише забезпечує ефективне збереження цих ресурсів, але й дозволяє їх ефективне та сталий використання у відновленні біорізноманіття, а також у місцевому збереженні. Однак, незважаючи на великий потенціал,

насінневі банки залишаються недостатньо використаними у підтримці місцевого збереження та відновлення біорізноманіття. Є багато таксонів та популяцій у колекціях, для яких не здійснювалися спроби провести їх місцеве збереження. Насінневі банки особливо важливі для реінтродукції рідкісних, загрожених і вимерлих таксонів, які зберігаються у насінневих банках, але їх природні популяції продовжують зменшуватися через знищення середовища проживання.

Екотуризм і зелені технології відіграють важливу роль у збереженні біотичного і ландшафтного різноманіття, сприяючи одночасно економічному розвитку та екологічній стійкості громад. Екотуризм полягає в організації туристичної діяльності таким чином, щоб мінімізувати негативний вплив на природні середовища і сприяти їх збереженню. Це досягається через різні практики, такі як обмеження кількості відвідувачів в екологічно чутливих зонах, забезпечення дотримання правил поведінки, які знижують ризик ушкодження природних ресурсів, та організація екологічної освіти для туристів. Екотуризм також стимулює місцеве населення до збереження природних середовищ, оскільки це створює джерела доходу через екологічно дружні види діяльності, такі як проведення екскурсій, організація кемпінгів і надання послуг гідів. Завдяки цьому, місцеві громади отримують економічну вигоду, одночасно усвідомлюючи важливість збереження біотичного і ландшафтного різноманіття, що сприяє їх сталому розвитку. Зелені технології включають у себе різноманітні інноваційні рішення, які сприяють екологічно сталому розвитку та збереженню природних ресурсів. Серед них варто виділити відновлювані джерела енергії, такі як сонячні, вітрові та гідроелектростанції, що дозволяють зменшити залежність від викопного палива і знизити викиди парникових газів. Використання енергоефективних технологій у будівництві та виробництві також сприяє зменшенню енергоспоживання і збереженню природних ресурсів. У сільському господарстві впровадження органічного землеробства та методів, які зменшують ерозію ґрунтів і використання пестицидів, сприяє збереженню біорізноманіття. Водозберігаючі технології, такі як системи збору і очищення дощової води, допомагають зберегти водні ресурси і знизити негативний вплив на водні екосистеми. Використання

екотуризму та зелених технологій забезпечує комплексний підхід до збереження біотичного і ландшафтного різноманіття. Ці практики не лише зменшують негативний вплив людської діяльності на навколишнє середовище, але й активно сприяють відновленню і підтримці природних екосистем. Водночас, вони створюють нові економічні можливості для місцевих громад, що підвищує їхній рівень життя та сприяє загальному благополуччю. Завдяки інтеграції екологічних, економічних і соціальних аспектів, екотуризм і зелені технології стають важливими інструментами для досягнення сталого розвитку громад.

Підсумовуючи, збереження біотичного і ландшафтного різноманіття є ключовою умовою сталого розвитку громади, оскільки воно забезпечує екологічну стійкість, економічну стабільність та соціальне благополуччя. Біотичне різноманіття, яке включає в себе різноманітність видів рослин, тварин і мікроорганізмів, відіграє важливу роль у підтримці екосистемних послуг, таких як запилення рослин, регуляція клімату, очищення води та ґрунту, що є життєво необхідними для здоров'я людей і сільськогосподарської продуктивності. Ландшафтне різноманіття, що включає в себе різні типи природних і штучних ландшафтів, сприяє збереженню культурної спадщини, рекреаційного потенціалу і естетичних цінностей території, що підвищує якість життя місцевих жителів. Збереження цих різноманітностей сприяє адаптації до кліматичних змін, знижує ризики природних катастроф і забезпечує довгострокову екологічну стабільність. Впровадження практик сталого землекористування, захист природних середовищ та екосистем, а також розвиток екологічної свідомості серед населення є невід'ємними елементами стратегії сталого розвитку громади. Ці заходи допомагають не тільки зберігати природне багатство, але й створювати нові економічні можливості, наприклад, через розвиток екотуризму та зелених технологій, що, в свою чергу, сприяє загальному добробуту громади і підвищує її конкурентоспроможність на регіональному і глобальному рівнях.

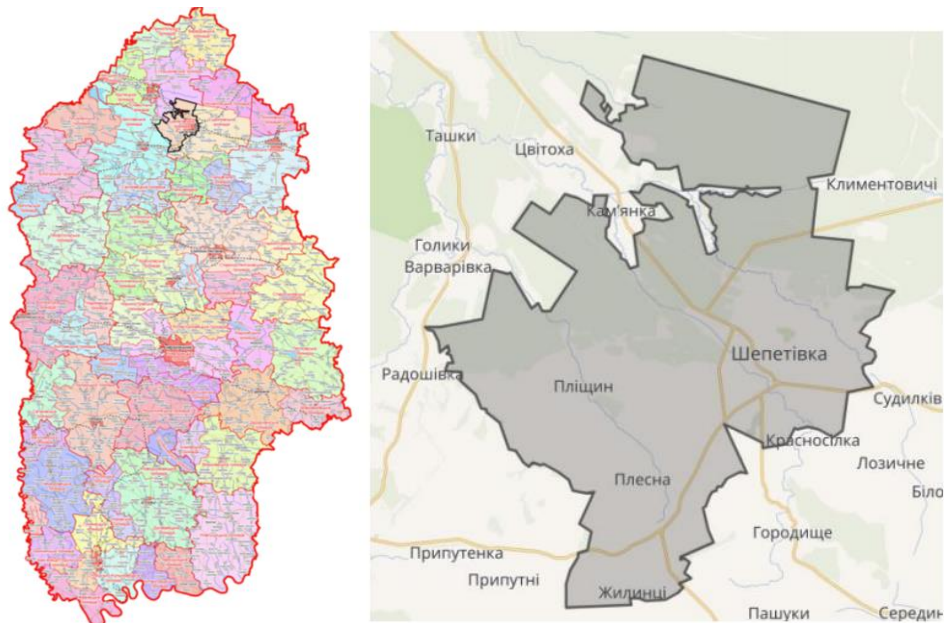
2 ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ШЕПЕТІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

2.1 Соціально-економічні умови

Шепетівська міська територіальна громада (далі – громада, Шепетівська МТГ, Шепетівська ТГ) – це адміністративно-територіальне утворення в Україні, розташоване в Шепетівському районі Хмельницької області. Адміністративним центром громади є місто Шепетівка.

Шепетівська міська територіальна громада займає площу 172,976 км² і має населення 43 677 осіб (за даними 2019 року) [17].

На рисунку 2.1 Шепетівська ТГ на адміністративній карті Хмельницької області; картосхема Шепетівської ТГ.

1 – Шепетівська ТГ на адміністративній карті Хмельницької області [18];

2 – картосхема Шепетівської ТГ [17]

Рисунк 2.1 – Розташування Шепетівської МТГ

Шепетівська МТГ утворена 12 червня 2020 року шляхом об'єднання Шепетівської, Плесенської та Пліщинської територіальних громад Шепетівського району [19].

До складу громади входять 1 місто — Шепетівка з населенням 39 666 осіб і 3 села: Жилинці, Плесна і Пліщин з загальним населенням 4011 осіб [17].

Відстань до обласного центру по шосейним дорогам становить 100 км, а залізницею – 129 км. Шепетівка є важливим залізничним вузлом, який має пряме сполучення в п'яти напрямках з усіма регіонами України та зарубіжжям. Через місто проходять автошляхи державного значення (Городище-Рівне-Старокостянтинів) та територіальні дороги (Шепетівка-Чуднів-Бердичів та Шепетівка-Новоград-Волинський) [20].

Перша згадка про Шепетівку датується 1594 роком, яка пережила значний розвиток промисловості у ХІХ столітті, ставши важливим центром цукрового виробництва, курортним містом [21].

Розглянемо економічну ситуацію сьогодення. Промисловий комплекс міста включає 14 підприємств, серед яких: 2 займаються ремонтом і монтажем машин та обладнання, 5 – виробництвом виробів з деревини, 3 – виготовленням харчових продуктів, 1 – водопостачанням та каналізацією, 3 – розподілом газу, води та тепла. Основу промислового виробництва в місті становлять переробна промисловість (81,1 %) та постачання газу і тепла (16,7 %). Основні види продукції місцевих підприємств включають: ПРАТ «Шепетівський цукрокомбінат» – виробництво цукру-піску; Шепетівський держлісгосп – виготовлення деревини та виробів з неї; ПП «Інтерпродукт» – обробка зерна та виробництво круп; ДП «Шепетівський ремонтний завод» – ремонт і технічне обслуговування металевих виробів. Найбільші підприємства, чия продукція відома за межами області та країни, включають ПАТ «Шепетівський цукрокомбінат» і ДП «Шепетівський ремонтний завод».

Станом на 01.01.2023 року у Шепетівській міській територіальній громаді налічувалося 318 підприємств. З них 11 – середні, що становить 3,0 % від загальної

кількості, та 307 – малі, що складає 97,0 % від загальної кількості підприємств міста.

У Шепетівській міській громаді діє 12 шкіл загальної середньої освіти, де навчається 5660 учнів, та 14 дошкільних закладів, де виховується 1740 дітей. Також працює мережа позашкільних закладів освіти, де навчається 1845 дітей. У зв'язку зі введенням правового режиму воєнного стану, лише 53,6 % дошкільників (923 дитини) змогли отримувати освіту очно. Серед 12 загальноосвітніх шкіл:

- 7 загальноосвітніх шкіл I – III ступенів;
- 1 загальноосвітня школа I-II ступенів (гімназія № 5);
- 3 навчально-виховних комплекси;
- 1 спеціалізована школа.

Також на території МТГ функціонує 14 дошкільних закладів, які відвідує 1897 дітей. У них функціонує 3 офтальмологічні групи (ДНЗ № 2 «Сонечко»), 2 інклюзивні групи (ДНЗ «Сонечко»), 2 групи з цілодобового перебування дітей з 5-денним робочим тижнем (ДНЗ «Дзвіночок», ДНЗ № 8 «Калинонька»), 2 ортопедичні групи (ДНЗ № 10 «Михайлик»), 3 логопедичні групи (ДНЗ № 2 «Сонечко», № 4 «Світлячок», № 7 «Дюймовочка»).

3 установ профільної освіти діють: Шепетівський коледж Подільського Державного аграрно – технічного університету, Шепетівське медичний фаховий коледж, Шепетівський професійний ліцей.

На території міста розташовані 5 музеїв, які працюють на громадських засадах, а також 28 пам'яток історії та 2 пам'ятки монументального мистецтва, що перебувають на обліку та під охороною держави. У місті функціонує один з найкращих на Південно-Західній залізниці музей локомотивного депо. У громаді діє 6 бібліотек, будинок культури, клуб у с. Жилинці, а також два сільські будинки культури в с. Плесна та с. Пліщин. Крім того, є музей обласного підпорядкування, 2 приватних музеї, 2 мистецькі навчальні заклади, парк культури і відпочинку [20].

2.2 Природні умови

Шепетівська міська територіальна громада розташована на перехресті Волино-Подільської височини, де зустрічаються Полісся та Лісостеп [22].

Геологія. Шепетівська міська територіальна громада розташована на західних схилах Українського щита в межах Східноєвропейської платформи. Геоструктурно ця територія приурочена до Волино-Подільської монокліналі. Межа зчленування Подільського та Волинського блоків чітко проходить на її території, збігаючись з зоною Андрушівського розлому, який має широтний напрям. Тут Північноподільська рівнина різко переходить у низовину Малого Полісся.

Антропогенний вплив, клімат, геологічна будова, рельєф та інші фактори сприяли появі і розвитку несприятливих геологічних процесів, таких як зсуви, лінійна та площинна ерозія, заболочування та просідання. На цій території архейська група гірських порід представлена різноманітними метаморфічними, магматичними та гібридними породами, серед яких переважають гнейси, мігматити, кварцити, кристалічні сланці та кристалічні вапняки. Магматичні утворення, які зустрічаються у цій області, включають граніти, діорити, мігматити тощо. У районі Шепетівки зустрічаються сірі кордієрито-гранатові граніти чуднобердичівського типу і гранодіорити. Мезозойська група представлена відкладами крейдової системи. Кайнозойські відклади на території області представлені палеогеновою і неогеновою системами. Неогенові відклади поширені майже на всій території області і складаються з осадків середнього (тортонський ярус) і верхнього (сарматський ярус) міоцену. Ці відклади утворюють різноманітні генетичні типи, такі як алювіальні, еолово-делювіальні, елювіальні, делювіальні, еолові тощо. Крім того, у межах Шепетівського Полісся зустрічаються середньоплейстоценові водно-льодовикові відклади.

Геоморфологія. Рельєф території є пластово-аккумулятивним алювіально-водно-льодовиковим.

Поверхневі води. Територія Шепетівської міської територіальної громади перетинається декількома невеликими річками [23]:

– річка Гуска, що має загальну довжину 30 кілометрів і протікає в межах міста Шепетівка. Вона є лівою притокою річки Цвітохи і належить до басейну річки Прип'яті;

– річка Косецька, з загальною довжиною 19 кілометрів, також протікає в межах міста Шепетівка. Вона є лівою притокою річки Цвітохи та входить до басейну річки Прип'яті;

– річка Очеретинка, яка має загальну довжину 14 кілометрів і протікає через села Пліщин і Плесна. Вона є правою притокою річки Горині і також входить до басейну річки Прип'яті;

– річка Понорка (Понора), яка має загальну довжину 22 кілометри і протікає в межах села Жилинці. Назва річки походить від терміну «понір» – географічного явища, що характеризується заглибленням, де поверхневі води, включаючи води річки, зникають у воронкоподібній або витягнутій ямі. Це слово має коріння в старовинному слов'янському «nerti», що означає ховатися, занурюватися. Вона є правою притокою річки Горині та також входить до басейну річки Прип'яті.

У роки з високим рівнем водності спостерігалось збільшення частки літнього та зимового стоків, тоді як в періоди з низьким рівнем водності зростала частка весняного стоку. Найбільш повноводними місяцями виявилися березень та квітень, а найменш повноводними – серпень та вересень. Задача встановлення розмірів та меж водоохоронних зон і захисних смуг вздовж річок залишається актуальною проблемою. Додатковою складністю є затоплення і підтоплення територій, ерозія берегів річок та водойм, що спричиняє деградацію ґрунтів та загибель флори та фауни. Мешканці прибережних смуг часто зазнають матеріальних та моральних втрат від паводків. Шкідливі наслідки від води проявляються у затопленні територій, підтопленні сільськогосподарських угідь та населених пунктів, заболоченні земель та ерозії ґрунтів. Останні роки характеризуються значним збільшенням кількості повеней та паводків у

Хмельницькій області, що спричинило процеси підняття рівня ґрунтових вод і, відповідно, підтоплення великих територій сільськогосподарського та житлового призначення.

Корисні копалини. До природних копалин міста відносяться: глини, граніт, мінеральна вода. На північно-східній частині міста Шепетівка розташоване Шепетівське родовище мінеральних родоночних вод на площі 9 км². На його території знаходиться 7 свердловин, які на теперішній час не експлуатуються. Мінеральні родоночі в оди мають відмінні характеристики за смаком і запахом. За складом вони відносяться до гідрокарбонатних, магнієво-кальцієвих або рідше натрієво-кальцієвих. Із нейтральною або слабко-лужною реакцією, вони визнані як лікувальні. Виявлені джерела цих вод знаходяться у лісовому масиві на північно-східній частині міста. Родовище граніту та грандіориту осницького комплексу знаходиться на східній території Шепетівки. Тут функціонує кар'єр, де добувають граніт [24].

Характерний помірно-континентальний клімат. Загальна характеристика клімату територіальної громади зображена в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Загальна характеристика клімату Шепетівської територіальної громади [25]

Показник	Січ.	Лют.	Бер.	Квіт.	Трав.	Черв.	Лип.	Серп.	Вер.	Жовт.	Лист.	Груд.	Рік
Абсолютний максимум, °С	10.4	16.4	23.0	30.5	31.5	32.5	35.0	35.2	36.6	27.3	21.7	13.6	36.6
Середній максимум, °С	-1.4	-0.2	5.3	13.7	20.2	22.6	24.5	24.1	18.8	12.3	4.8	0.0	12.1
Середня температура, °С	-4.0	-3.2	1.5	8.7	14.6	17.3	19.2	18.5	13.8	8.1	2.1	-2.4	7.9
Середній мінімум, °С	-6.7	-6.2	-2.2	3.6	8.9	12.0	13.8	12.9	8.9	3.9	-0.6	-4.7	3.6
Абсолютний мінімум, °С	-30.6	-30.0	-26.8	-6.3	-3.9	1.4	5.7	3.5	-4.0	-9.1	-20.6	-25.3	-30.6
Норма опадів, мм	31.2	34.3	31.0	41.4	53.6	85.6	84.9	64.5	54.8	35.8	35.4	36.1	588.6

Клімат території Шепетівської міської територіальної громади належить до атлантично-континентальної області помірного поясу. Він характеризується теплим літом та помірно м'якою, часто хмарною зимою. Через розташування в

глибині материка, клімат Шепетівської МТГ зазнає впливу континентальних повітряних мас, що приносять суху погоду. Взимку сюди надходить повітря Сибірського антициклону, яке спричиняє холодні погодні умови. Влітку на клімат впливає Азорський максимум, а навесні та на початку осені на територію МТГ проникає арктичне повітря, що приносить різке похолодання. Безморозний період у Шепетівській міській територіальній громаді триває в середньому 169 днів.

Середня річна відносна вологість становить 79 %. Середньорічна хмарність на території МТГ складає 6,7 балів за загальною хмарністю і 4,9 балів за нижньою хмарністю. За кількістю опадів цей район відноситься до зони достатнього зволоження, з річною сумою опадів у 667 мм. Близько 70 % річної суми опадів випадає в теплий період року, а середня кількість днів із опадами становить 163 дні на рік. Кількість днів зі сніговим покривом у середньому дорівнює 90 днів. Середня декадна висота снігового покриву складає 12 см, а максимальна висота – від 52 см до 53 см. Середня річна швидкість вітру на території Шепетівської міської територіальної громади становить 2,7 м/с. Влітку середня місячна швидкість вітру найнижча і складає від 1,9 м/с до 2,2 м/с. У зимовий період середньомісячні швидкості вітру варіюються від 3,1 м/с до 3,4 м/с, а максимальні швидкості вітру можуть досягати 28 м/с. Клімат Шепетівської МТГ, як і в усій західній частині України, характеризується достатнім зволоженням. Тут випадають різні види опадів: рідкі, тверді та змішані. Розподіл опадів протягом року є дуже нерівномірним. Взимку випадає 18 % річної кількості опадів, навесні та восени – 43 %, а влітку – 39 %. Загальна річна кількість опадів складає 667 мм, з яких 30 % випадає в холодну пору року, а 70 % – у теплу [21].

Забруднення атмосфери. Основними факторами, що впливають на рівень забруднення атмосфери в Шепетівській міській територіальній громаді є техногенні джерела викидів та метеорологічні й топографічні особливості місцевості. Основний внесок у забруднення атмосферного повітря серед стаціонарних джерел здійснюють комунальні та промислові підприємства міста. Вагома частка викидів в атмосферне повітря міста надходить від пересувних джерел, у першу чергу – автотранспорту. Основними джерелами шумового

забруднення в Шепетівській міській територіальній громаді є транспорт, промислові підприємства, комунальні об'єкти (такі як котельні, трансформаторні, компресорні станції та інші), а також об'єкти будівництва [26].

Земельний фонд. Загальна площа території – 16764,9 га:

- сільськогосподарські угіддя – 5787,3 га;
- із них: рілля – 4194,7 га;
- ліси і інші лісовкриті площі – 7776,7 га;
- забудовані землі – 2678,8 га;
- землі водного фонду – 127,6 га;
- інші землі – 394,5 га.

Структура земельного фонду Шепетівської міської територіальної громади проілюстровано на рисунку 2.2.

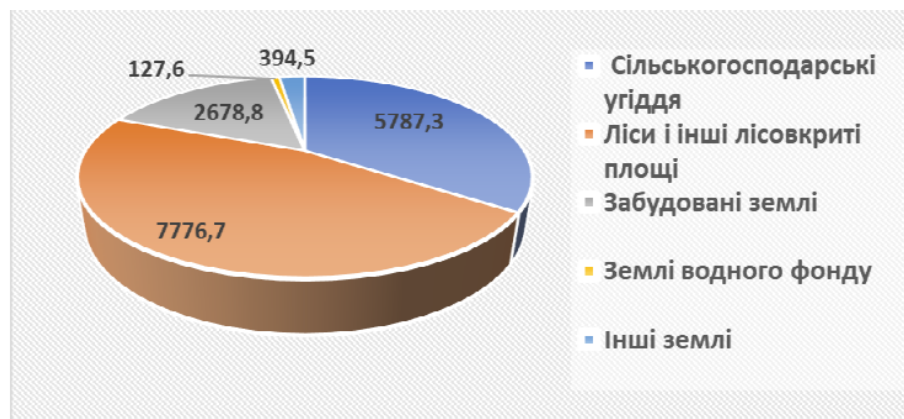

Рисунок 2.2 – Структура земельного фонду Шепетівської міської територіальної громади [27]

Лісовий фонд. Шепетівська територіальна громада розташована в регіоні, де лісові масиви відіграють значну роль у природному середовищі та економіці. Ліси є важливим ресурсом для громади, забезпечуючи не лише деревину, а й інші корисні продукти та послуги, такі як регулювання клімату, збереження ґрунтів, оздоровлення повітря, а також місця для відпочинку та рекреації мешканців. Лісовий фонд Шепетівської територіальної громади оцінюється на 7776,7 га, що є значною площею і свідчить про важливість лісів у цьому регіоні.

Основними типами лісів у Шепетівській міській територіальній громаді є соснові, дубово-соснові та вільхові. Поширеним типом лісу є сосновий ліс чорницевий та сосновий ліс лишайниковий. Чорновільхові ліси займають найнижчі ділянки річкових заплав, а також вододільні зниження. Вони характеризуються переважанням чистих чорновільшників, але також поширені складні чорновільшники з великою кількістю домішок інших деревних порід та добре розвиненим підліском.

Ліси Шепетівської громади відіграють важливу екологічну роль, зберігаючи біорізноманіття та забезпечуючи життя багатьом видам рослин і тварин. Крім того, вони створюють природні коридори для міграції тварин та допомагають зберігати річкові басейни та водні ресурси.

Згідно з геоботанічним районуванням України, територія Шепетівської міської територіальної громади відноситься до Європейської широколистянолісової області і розташовується на південній межі Східноєвропейської (сарматської) провінції хвойно-широколистяних та широколистяних лісів Поліської підпровінції хвойно-широколистяних лісів Центральнополіського округу, які включають грабово-дубові, дубові та дубово-соснові ліси, заплавні луки та евтрофні болота.

Рослинний світ. На цій території можна знайти різноманітні типи рослинності, такі як лісова, лучна, водна, прибережно-водна, болотна, рудеральна та сегетальна. Розподіл цих типів рослинності обумовлений рельєфом, ґрунтовими умовами, географічним положенням та впливом людської діяльності. У трав'яній рослинності лісів Шепетівської МТГ спостерігається значна різноманітність видів. Серед них часто можна зустріти копитняк європейський, осоку лісову, медунку темну, веснівку дволисту, вороняче око, цирцею звичайну, підлісник європейський, зеленчука жовту, яглицю, а також лісові папороті – щитник чоловічий та шартський, безщитник жіночий.

Навесні відзначається яскравістю синузій весняних ефемероїдів. Частими рослинами весняного лісу є рясти ущільнений та порожнистий, анемона жовтецева, гусячі цибульки мала та жовта, зірочник ланцетолистий. Також можна

зустріти печіночницю звичайну, барвінок, проліску дволисту, пшінку весняну, купину багатоквіткову, адоксу мускусну та інші види рослин. Прибережні ділянки водойм населяють різноманітні прибережно-водні рослини, серед яких виділяються такі: очерет звичайний (*Phragmites australis* Cav.), рогіз вузьколистий (*Typha angustifolia* L.), стрілолист звичайний (*Sagittaria sagittifolia* L.), їжача голівка пряма (*Sparganium angustifolium* Michx.) та інші.

Водні рослини займають два основні біотопи на водоймах: товщу води (пелагіаль) та дно (бенталь). Деякі з них повністю занурені у воду, такі як рдесник блискучий (*Potamogeton lucens* L.) і рдесник пронизанолистий (*Potamogeton perfoliatus* L.), водопериця колосиста (*Myriophyllum spicatum* L.), кушир занурений (*Ceratophyllum demersum* L.), елодея канадська (*Elodea canadensis* Michx.). Інші рослини вільно плавають і переміщуються по поверхні води, такі як сальвінія плаваюча (*Salvinia natans* L.), ряска мала (*Lemna minor* L.) та трислободова (*Lemna trisulca* L.). У водних рослинах на водоймах громади типовими представниками є рдесники, які відрізняються великою різноманітністю та здатністю пристосовуватися до змінних умов водного середовища. Жабурник звичайний (*Hydrocharis morsus-ranae* L.) вільно плаває на поверхні річок. Лепеха звичайна (*Acorus calamus* L.) слугує індикатором надлишку азоту в воді або торфянисто-болотних ґрунтах. На заболочених берегах річок часто можна зустріти півники болотні (*Iris pseudacorus* L.), які своїми великими жовтими квітами прикрашають береги водойм. У річкових заплавах також зростають різні види осок, зокрема осока гостровидна (*Carex acutiformis* Ehrh.), які є важливим середовищем для багатьох видів тварин.

На території Шепетівської міської територіальної громади зустрічаються деякі червонокнижні види рослин, які перебувають під загрозою зникнення. Серед них можна виділити такі види: баранець звичайний (*Lycopodium selago* L.), часник ведмежий (черемша) (*Allium ursinum* L.), косарики лучні (*Gladiolus imbricatus* L.), підсніжник звичайний (*Galanthus nivalis* L.).

Фауна. Сучасне зоогеографічне районування України вказує, що територія Шепетівської міської територіальної громади належить до Палеоарктичної області

Європейсько-Західносибірської провінції Східноєвропейського округу. В межах цієї області вона входить до Району мішаного, листяного лісу та лісостепу, а саме – Підділянки Центрального (Житомирського та Київського) Полісся. Фауністичний комплекс на цій території включає види, характерні для водно-болотних угідь Полісся. Особливу роль у цьому відіграють безхребетні тварини. Макробезхребетних можна поділити на кілька екологічних груп:

– мешканці донних біотопів: це організми, які пристосувалися до перенесення значного дефіциту кисню в середовищі. Серед них найбільш характерними є мотиль (личинка комара-дзвінця *Chironomus plumosus*) та двостулкові молюски (роди *Unio*, *Anodonta*);

– фітофільні організми: це тварини, які зосереджені у заростях водної рослинності. Серед них можна виділити гусінь метеликів (*Actotropus niveus*, *Paraponix stratiotata*), личинки мух роду *Hidrella* та інші.

Цей біорізноманітний комплекс відображає важливе значення водно-болотних угідь для біорізноманіття регіону та потребує особливої уваги в охороні та збереженні природного середовища. Макробезхребетні тварини грають важливу роль у процесах самоочищення водойм на території Шепетівської міської територіальної громади. Вони також становлять важливу частину кормової бази для риб та інших водних тварин. Тут зустрічаються рідкісні види безхребетних, такі як дозорець-імператор, красуня діва та п'явка медична. Щодо іхтіофауни, на території громади представлені усі види, характерні для річок басейну річки Прип'ять. До них належать різноманітні види корошових, окуневих та щукових риб, серед яких є карп, карась, лин, окунь, щука та інші. Деякі з цих видів, зокрема, карась звичайний, є червонокнижними. Земноводні різноманітні, включаючи тритона звичайного, кумку червоночереву, ропуху звичайну, жабу гостро морду та жабу озерну. Ці види, згідно з класифікатором міжнародного союзу охорони природи, знаходяться у найменшій загрозі. Плазуни, такі як мідянка звичайна, ящірка прудка та вуж звичайний, також присутні на цій території. Видовий склад орнітофауни багатий і включає птахів, які пов'язані з водними середовищами, а також види, характерні для луків та лісів. Серед них є крижень, лиска, курочка

водяна, рибалочка, синиця блакитна, зозуля, дрізд співочий, припутень, сорока, коноплянка та багато інших. Гніздові хижі птахи, такі як яструб малий, сова сіра, шуліка чорний, лунь очеретяний та сова вухата, також присутні на цій території. Теріофауна звичайна для лісостепової зони і включає такі види, як їжак європейський, кріт європейський, лис звичайний, тхір чорний, ласка, заєць сірий, миша польова, хом'як звичайний, ондатра, щур водяний, кабан звичайний, сарна європейська та інші.

Процес урбанізації громади супроводжується негативними змінами в природному рослинному покриві, зокрема, спрощенням його структури та збільшенням впливу синантропних рослин. На території громади виявлено значну кількість інвазійних (чужорідних) видів рослин, таких як клен ясенелистий, айлант найвищий, щиріця біла, амброзія полинолиста, та інші. Ці види рослин сприяють дезорганізації екосистем та можуть впливати на біорізноманіття та екологічну стійкість місцевих біотопів. Серед інвазійних видів особливу загрозу становлять борщівник Сосновського та амброзія полинолиста. Для боротьби з їх поширенням необхідний постійний моніторинг місць зростання та контроль чисельності. Важливо також застосовувати заходи, які включають механічне знищення популяцій інвазійних видів, обкошування пришляхових ділянок до початку їх цвітіння і плодоношення, та знищення місць масового зростання інвазійних видів [22].

3. АНАЛІЗ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ШЕПЕТІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

3.1. Історія формування

Згідно із Законом України «Про природно-заповідний фонд України» від 1992 року, рішення щодо створення природно-заповідних територій та об'єктів приймаються Президентом України для територій та об'єктів загальнодержавного значення та обласними радами для територій та об'єктів місцевого значення. До прийняття цього закону України відповідальність за оголошення або створення природно-заповідних територій та об'єктів була покладена на відповідні законодавчо визначені органи законодавчої або виконавчої влади Української РСР та України [28].

Відповідно до рішення Хмельницької обласної ради від 04.09.1982 № 278. на території існуючого гранітного кар'єру було створено геологічну пам'ятку природи місцевого значення «Судилківські граніти». Землекористувач – «Шепетівський гранкар'єр «Пронекс» [29].

Згідно з рішенням обласного виконавчого комітету від 15 жовтня 1986 року № 225 було створено ботанічну пам'ятку природи місцевого значення в Україні «Дуб черешчатий». Управління здійснює «Українське державне проектне лісовпорядне виробниче об'єднання» [30].

21.03.2002 р. рішенням Хмельницької обласної ради № 11 було створено ландшафтний заказник місцевого значення «Шепетівський», що знаходиться у північносхідній частині міста Шепетівка. Землекористувач – Шепетівська міська територіальна громада.

Рішенням Хмельницької обласної ради № 22-11/2004 від 30.03.2004 року на вул. Пісочній, 127, у місті Шепетівка заповідано ботанічну пам'ятку природи місцевого значення «Дубовий гай». Землекористувачем є Шепетівська міська територіальна громада [22].

Дендрологічний парк місцевого значення «Шепетівський» було проголошено рішенням Хмельницької обласної ради № 36-15/2013 від 28.03.2013 р. Землекористувачем є Шепетівський міський центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді [31].

Таблиця 3.1 – Хронологія заповідання об'єктів та територій природно-заповідного фонду Шепетівської міської територіальної громади

Рік оголошення	Назва природно-заповідної території, категорія, тип	Площа, га	Документ, яким заповідано
1982	«Судилківські граніти»(геологічна пам'ятка природи місцевого значення)	3,0	Рішенням Хмельницької обласної ради від 04.09.1982 № 278
1986	«Дуб черешчатий» (ботанічна пам'ятка природи місцевого значення)	9,1	Рішенням Хмельницької обласної ради від 15.10.1986 року № 225
2002	«Шепетівський» (лісовий заказник місцевого значення)	91,8	Рішенням Хмельницької обласної ради від 21.03.2002 року № 11
2004	«Дубовий гай» (ботанічна пам'ятка природи місцевого значення)	15,0	Рішенням Хмельницької обласної ради від 30.03.2004 року № 22-11/2004
2013	«Шепетівський» (дендрологічний парк місцевого значення)	0,9194	Рішенням Хмельницької обласної ради від 28.03.2013 року № 36-15/2013

3.2 Структура, кількісні та якісні показники природно-заповідного фонду

Станом на 1.01.2024 року природно-заповідний фонд Шепетівської міської територіальної громади складається з 5 територій та об'єктів загальною площею 119,8194 га.

Природно-заповідні території становлять 0,69 % від загальної площі громади (площа громади – 17297 га).

За статусом природно-заповідний фонд Шепетівської міської територіальної громади класифікується як місцевого значення.

У таблиці 3.2 подано перелік природно-заповідних територій та об'єктів в межах Шепетівської міської територіальної громади. Для кожного об'єкта вказано його назву, категорію та тип, площу та землекористувача.

Таблиця 3.2 – Території та об'єкти природно-заповідного фонду Шепетівської міської територіальної громади

№	Назва об'єкту ПЗФ	Категорія і тип	Площа, га	Землекористувач
1	Судилківські граніти	Геологічна пам'ятка природи	3,0	ТОВ «Шепетівський гранкар'єр «Пронекс»
2	Дуб черешчатий	Ботанічна пам'ятка природи	9,1	«Українське державне проектне лісовпорядне виробниче об'єднання»
3	Шепетівський	Лісовий заказник	91,8	Шепетівська міська територіальна громада
4	Дубовий гай	Ботанічна пам'ятка природи	15,0	Шепетівська міська територіальна громада
5	Шепетівський	Дендрологічний парк	0,9	Шепетівський міський центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді

На рисунку 3.1 відображено розташування природно-заповідних територій на карті громади.

Природно-заповідний фонд Шепетівської міської територіальної громади складається з трьох категорій територій і об'єктів: заказника, пам'яток природи і дендрологічного парку (таблиця 3.3).

На рисунку 3.2 представлено розподіл категорій природно-заповідного фонду Шепетівської міської територіальної громади за кількістю.

Розподіл категорій природно-заповідного фонду за площею відображено на рисунку 3.3.

1 – Дендрологічний парк «Шепетівський», 2 – ботанічна пам’ятка природи «Дубовий гай», 3 – геологічна пам’ятка природи «Судилківські граніти», 4 – лісовий заказник «Шепетівський», 5 – ботанічна пам’ятка природи «Дуб черешчатий»

Рисунок 3.1 – Природно-заповідні території Шепетівської міської територіальної громади

Таблиця 3.3 – Структура природно-заповідного фонду Шепетівської міської територіальної громади Хмельницької області

Категорія	Кількість		Площа	
	од.	відсоток від загальної кількості, %	га	відсоток від загальної площі, %
Заказник	1	20,0	91,8	76,6
Пам’ятки природи	3	60,0	27,1	22,6
Дендрологічний парк	1	20,0	0,9	0,8
Разом	5	100,0	119,8	100,0

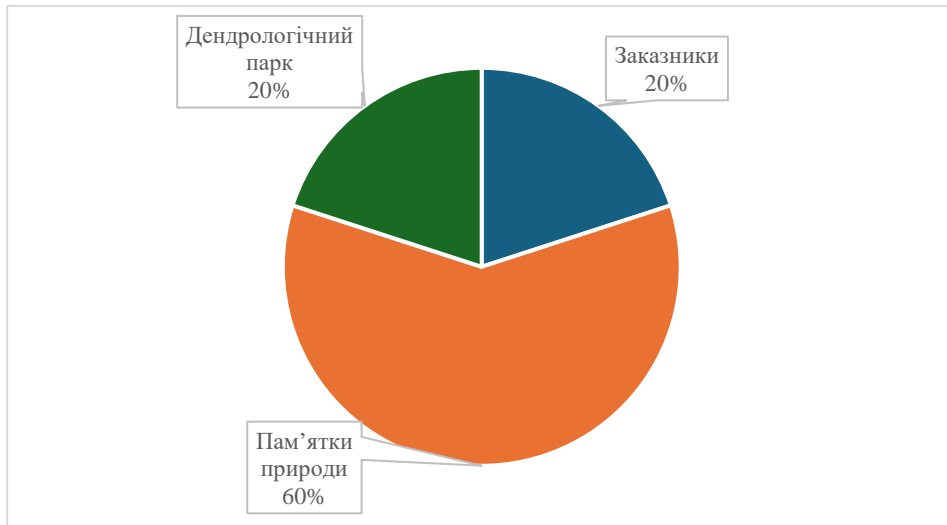

Рисунок 3.2 – Структура природно-заповідного фонду Шепетівської міської територіальної громади за кількістю категорій

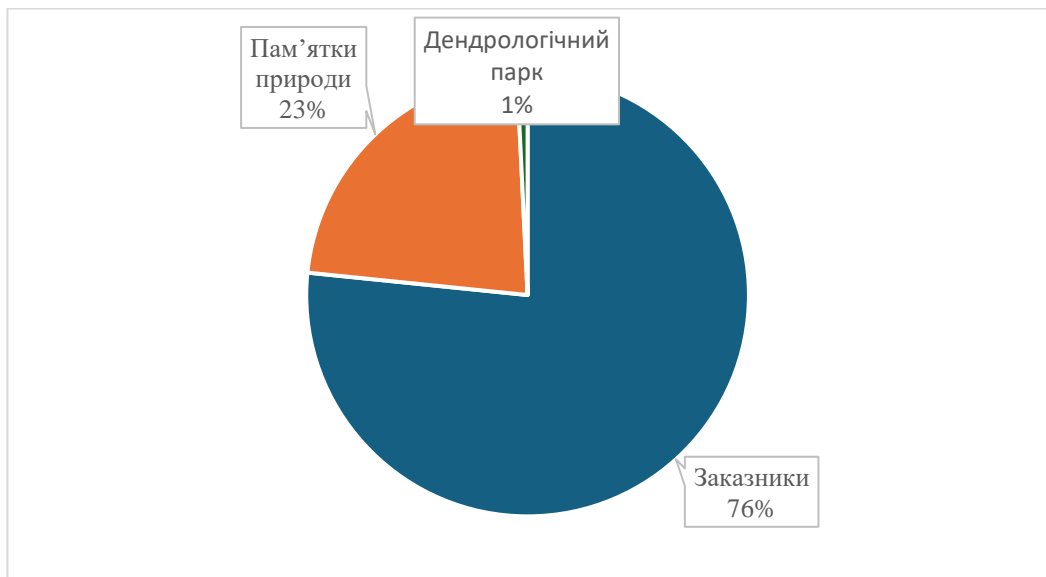

Рисунок 3.3 – Структура природно-заповідного фонду Шепетівської міської територіальної громади за площею категорій

Лісовий заказник «Шепетівський» є найбільшою природно-заповідною територією ШТГ, маючи площу 91,8 га він становить 76,6 % від загальної заповідної площі ПЗФ громади.

Серед природно-заповідних територій кількісно переважають пам'ятки природи, які в кількості 3 од. становлять 60,0 % від загальної кількості об'єктів природно-заповідного фонду ТГ, проте їх площа складає лише 22,6 % від загальної заповідної площі і дорівнює 27,1 га.

Дендрологічний парк «Шепетівський» займає площу 0,9, що в кількісному показнику дорівнює 20 %, а в якісному всього лиш 0,8 % від загальної площі природно-заповідного фонду.

У Шепетівській МТГ відсутні національні природні парки, біосферні та природні заповідники, ботанічні сади, пам'ятки садово-паркового мистецтва, регіональні ландшафтні парки, а також зоологічні парки та заповідні урочища.

Пам'ятки природи представлені геологічним і ботанічними типами, розподіл яких за типами показують таблиця 3.4 і рисунок 3.4.

Таблиця 3.4 – Розподіл пам'яток природи природно-заповідного фонду Шепетівської МТГ за типами

Тип пам'ятки природи	Кількість		Площа	
	од.	відсоток від загальної кількості заказників, %	га	відсоток від загальної площі заказників, %
Ботанічний	2	66,7	24,1	89,0
Геологічний	1	33,3	3,0	11,0
Разом	3	100,0	27,1	100,0

Пам'ятка природи «Судилківські граніти» належить до геологічного типу, а пам'ятки природи «Дуб черешчатий» і «Дубовий гай» до ботанічного типу.

Кількісна та якісна оцінка природно-заповідного фонду адміністративної одиниці дозволяє проаналізувати його поточний стан та визначити ефективність виконання природоохоронних функцій. Загальна експертна оцінка природно-заповідного фонду (ПЗФ) адміністративної одиниці проводиться за критеріями, наведеними у таблиці 3.5.

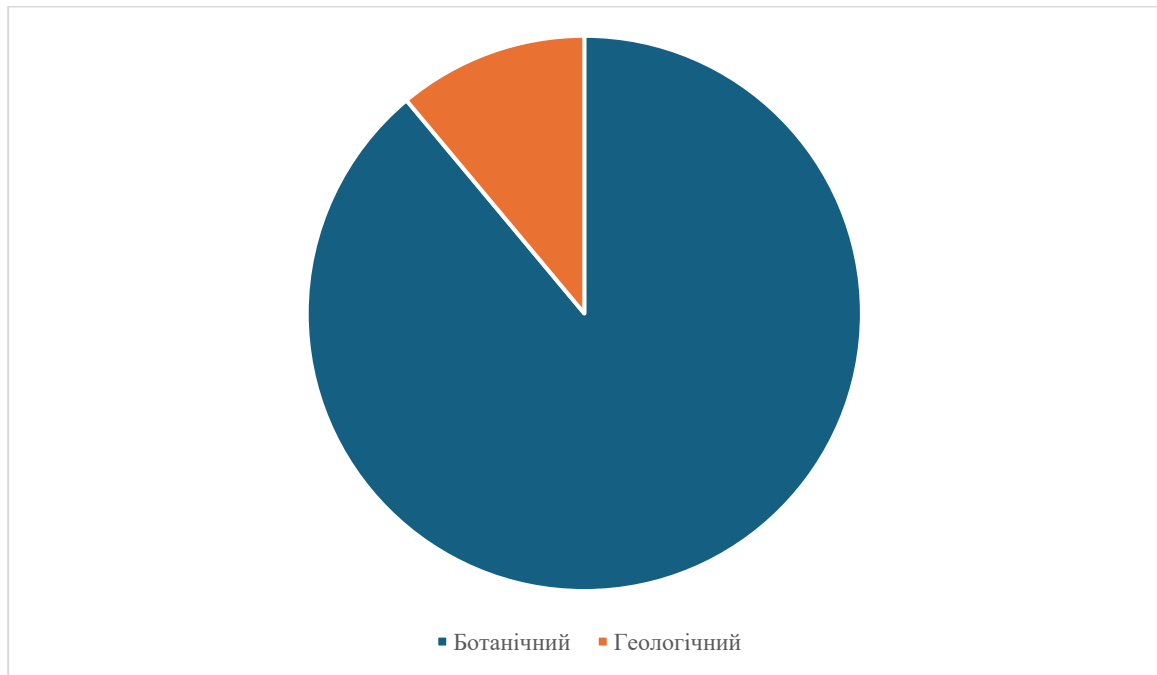

Рисунок 3.4 – Типи пам'яток природи за площею природно-заповідного фонду Шепетівської МТГ

Таблиця 3.5 – Експертна оцінка природно-заповідного фонду Шепетівської МТГ

Критерії	Одиниця вимірювання	Кількісне значення
Оцінка надійності охорони за розміром територій природно-заповідного фонду		
Загальна чисельність об'єктів ПЗФ	од.	5
Загальна площа ПЗФ	га	119,8194
Частка площі ПЗФ від площі АТО	%	0,69
Частка об'єктів ПЗФ, площа яких менше 500 га	%	100,0
Індекс територіальної концентрації ПЗФ	–	0,043
Рівень щільності територій ПЗФ	од./км ²	0,028
Індекс інсуляризованості території ПЗФ	–	0,4

Індекс територіальної концентрації природно-заповідного фонду. Рівень розвитку природно-заповідного фонду визначається індексом територіальної концентрації ($I_{ТК}$), який розраховується за формулою 1:

$$I_{ТК} = S_{обл} \times S_{ПЗФр} / S_{ПЗФобл} \times S_{рег}, \quad (1)$$

де:

- $I_{К}$ – індекс територіальної концентрації;
- $S_{обл}$ – площа адміністративної області;
- $S_{ПЗФр}$ – площа об'єктів ПЗФ окремої адміністративної одиниці (регіону);
- $S_{ПЗФобл}$ – загальна площа ПЗФ адміністративної області в цілому;
- $S_{рег}$ – площа адміністративної одиниці (регіону).

Індекс територіальної концентрації відображає щільність об'єктів природно-заповідного фонду на визначеній території. Значення індексу, яке перевищує одиницю, вказує на високу щільність об'єктів ПЗФ в конкретній адміністративній одиниці.

Обчислюємо індекс територіальної концентрації для природно-заповідного фонду Шепетівської МТГ:

$$I_{ТК} = 2062370 \text{ га} \times 119,8194 \text{ га} / 328467 \text{ га} \times 17297,6 \text{ га} = 0,043$$

Індекс територіальної концентрації, розрахований для природно-заповідного фонду Шепетівської міської територіальної громади, становить 0,043. Це вказує на низьку концентрацію об'єктів ПЗФ у цій громаді.

Показник щільності об'єктів природно-заповідного фонду. Щільність об'єктів ПЗФ у межах регіону визначається за допомогою формули 2.

$$K_{щ} = Q_{ПЗФ} / S_{рег}, \quad (2)$$

де:

- $K_{щ}$ – показник щільності об'єктів ПЗФ;
- $Q_{ПЗФ}$ – кількість об'єктів ПЗФ у регіоні;

– $S_{\text{рег}}$ – площа регіону, км².

Рівень щільності вважається високим, якщо показник перевищує 0,025 од./км²; середнім – при значенні показника від 0,016 од./км² до 0,025 од./км²; та низьким – якщо показник щільності становить від 0 од./км² до 0,015 од./км².

Розраховуємо рівень щільності ПЗФ Шепетівської МТГ:

$$K_{\text{щ}} = 5 \text{ од.} / 172,976 \text{ км}^2 = 0,029 \text{ од./км}^2$$

Індекс інсуляризованості території природно-заповідного фонду. Цей індекс дозволяє оцінити якість природно-заповідної мережі в регіоні. Він враховує розміри об'єктів ПЗФ та їхню стійкість і розраховується за допомогою формули 3.

$$I_i = (S_1/S + N_1/N) / 2, \quad (3)$$

де:

- I_i – індекс інсуляризованості (розчленованості) території;
- S – загальна площа регіону;
- S_1 – сумарна площа ПЗФ, менших за 50 га;
- N – загальна кількість заповідних об'єктів регіону;
- N_1 – кількість заповідних об'єктів з площею, меншою за 50 га.

Значення індексу інсуляризованості знаходяться в діапазоні від 0 до 1. Висока ступінь розчленованості природно-заповідного фонду вказує на те, що значну частину території ПЗФ займають дрібні заповідні території, які, через свою невелику площу, можуть бути екологічно нестабільними і, відповідно, мають обмежену роль у природоохоронній мережі району. Для ПЗФ Шепетівської територіальної громади цей показник становить:

$$I_i = (28,0194 \text{ га} / 17297,6 \text{ га} + 4 \text{ од.} / 5 \text{ од.}) / 2 = 0,4$$

Наразі неможливо оцінити ландшафтну, флористичну, ценотичну та фауністичну репрезентативність Шепетівської територіальної громади, так як вони залишаються недослідженими.

Шепетівська територіальна громада має низький рівень заповідності, зокрема лише 0,69 % її території є заповідними. Крім того, щільність природно-

заповідного фонду складає 0,028 од./км², з чого можна зробити висновок, що рівень щільності ПЗФ Шепетівської МТГ є високим. Індекси територіальної концентрації та інсуляризованості становлять 0,043 та 0,4 відповідно, що є доволі низькими показниками.

3.3 Коротка характеристика природо-заповідних територій

Тепер розберемо окремо кожен природно-заповідну територію.

«Шепетівський» – лісовий заказник місцевого значення, розташований у південно-східній частині м. Шепетівка. Його площа складає 91,8 га, і охоронний статус було встановлено в 2002 році.

Цей заказник зберігає лісовий масив з численними старими дубами, де представлені типові угруповання: дубово-соснові ліси з крушиною, чорницею і зеленим мохом, грабово-дубові ліси з трясунковидною осокою, сосново-дубово-грабові ліси з різнотрав'ям, а також вільшняки з трясунковидною осокою. На цій території росте понад 200 величезних дубів віком від 150 років до 300 років, з діаметром стовбурів від 40 см до 95 см і висотою від 36 м до 38 м. Один з дубів має діаметр понад 180 см і орієнтовний вік 450 років. Підлісок представлений ліщиною, крушиною, черемхою і горобиною. Серед флори є лілія лісова, яка занесена до Червоної книги України, а також рослини, що охороняються в Хмельницькій області: дзвоники персиколисті, первоцвіт високий і фітеума колосиста.

У заказнику виявлені сліди дикого кабана та лося, а також помічені козулі і багато білок. З птахів тут можна побачити великого строкатого дятла, східного соловейка, співочого дрозда, велику синицю, а також одуда, крутиголовку, вільшанку, звичайну горихвістку, мухоловку-білошийку, блакитну синицю, повзика, зяблика та інших.

Заказник має значну наукову та пізнавальну цінність як лісове угруповання з численними старими дубами і типовим комплексом лісових рослин та тварин.

«Дуб черешчатий» – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення, розташована у 13 виділі 55 кварталу Кам'янківського лісництва, що входить до складу державного підприємства «Шепетівське лісове господарство». Площа пам'ятки становить 9,1 га, і вона була взята під охорону в 1986 році.

Цей об'єкт зберігає генетичний резерват високопродуктивних дубових насаджень віком понад 100 років. Серед типової рослинності регіону мешкають тварини, занесені до Червоної книги України, такі як бражник дубовий і вусач великий. На міжнародному рівні охороняються руда лісова мурашка (Європейський Червоний список), вівчарик жовтобровий, вівчарик-ковалик, вільшанка, малинівка, вусач великий, дятел великий строкатий, зяблик, іволга, канюк звичайний, костогриз, кропив'янка чорноголова, крутиголовка, мухоловка сіра, мухоловка-білошийка, нетопир лісовий, підкоришник звичайний, повзик, синиця блакитна і синиця велика.

Ця пам'ятка має значення для селекційної роботи, лісового господарства (цінна лісонасіннева ділянка), а також для охорони лісу і є важливим осередком збереження тваринного світу.

«Дубовий гай» – ботанічна пам'ятка природи місцевого значення, що знаходиться на західній околиці міста Шепетівка. Її площа складає 3,7 га, і охоронний статус був наданий у 2004 році.

Цей гай зберігає унікальну для приміської зони понадвікову діброву на схилі заплави річки Гуска, що належить до басейну річки Горинь. У діброві росте понад сто дубів віком від 150 років до 250 років, більшість з яких знаходяться в доброму стані і не мають ознак захворювань. Серед інших дерев зрідка зустрічаються тополі та верби.

Серед рідкісної флори у діброві можна знайти лілію лісову, занесену до Червоної книги України, а також рослини, які охороняються в Хмельницькій області: дзвоники персиколісті, первоцвіт високий і фітеума колосиста.

Ця пам'ятка природи має важливе природоохоронне, наукове, рекреаційне, освітньо-виховне та пізнавальне значення.

«Судилківські граніти» – геологічна пам'ятка природи місцевого значення, розташована на східній околиці міста Шепетівка, на південний схід від місця, де залізниця перетинає річку Косецька (притоку Цвітохи, басейну річки Горинь). Площа пам'ятки становить 3,0 га, і її охоронний режим був встановлений у 1982 році.

Ця пам'ятка захищає відслонення метаморфічних порід нижнього протерозою на стіні північної експозиції Судилківського гранітного кар'єру. На поверхню виходять сірі та коричнювато-сірі геологічні відклади осницького комплексу потужністю 12 м, що складаються з гранітів та гранодіоритів крупнозернистої структури та масивної текстури.

Пам'ятка має наукове, естетичне та пізнавальне значення [32].

«Шепетівський дендропарк» – дендрологічний парк місцевого значення, розташований на території міста Шепетівка Хмельницької області, за адресою вул. Степана Бандери, 59. Його площа становить 0,92 га, і охоронний статус було надано рішенням Хмельницької обласної державної адміністрації від 28 березня 2013 року № 36-15/2013.

Цей парк знаходиться у віданні Центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді.

На території, яка підлягає заповіданню, ростуть рослини, занесені до Червоної книги України: цибуля ведмежа, підсніжник білосніжний, білоцвіт весняний, скополія карніолійська. Крім того, тут зустрічаються рослини, що потребують охорони на регіональному рівні в Хмельницькій області та занесені до обласної «Червоної книги»: анемона лісова, плющ звичайний, проліска дволиста, конвалія травнева, ялівець звичайний і барвінок малий.

Унікальною для регіону є колекція верби, що включає 9 видів: верба пурпурова, верба прутовидна, верба тритичинкова, верба п'ятитичинкова, верба жовта, верба козяча, верба вавилонська, верба гостролиста і верба Матсудана.

Дендропарк має навчальне, просвітницьке, рекреаційне і естетичне значення [31].

3.4 Шляхи розвитку природно-заповідного фонду

За даними Державного кадастру природно-заповідного фонду України, зафіксовано 8633 об'єкти і території цього фонду, з загальною площею 4,1 мільйона гектарів. Це становить 6,8 відсотка площі країни [33]. В Європі цей показник складає приблизно 18 % [34], у Європейському Союзі – 26 % [35].

У структурі природно-заповідного фонду Хмельницької області нараховується 523 об'єкти загальною площею 328590,78 гектара, що складає майже 16 % від загальної площі області.

Показник заповідності Шепетівської міської територіальної громади дорівнює 0,69 %, що являється надзвичайно низьким показником.

Враховуючи низький показник заповідності Шепетівської міської територіальної громад, можна запропонувати такі рекомендації для розвитку її природно-заповідного фонду, а саме:

- проведення наукових досліджень біотичного і ландшафтного різноманіття території громади задля збереження важливих екосистем – лісів, водні екосистем, а також рідкісних і зникаючих видів біоти;

- створення нових природно-заповідних об'єктів – розглянути можливість визначення нових територій як природно-заповідних об'єктів, особливо тих, які мають велике екологічне значення або важливі для збереження біорізноманіття;

- залучення громади – залучення місцевого населення до управління та збереження природних ресурсів може збільшити свідомість та підтримку у справі розвитку природно-заповідного фонду;

- партнерство з місцевими органами влади та організаціями – співпраця з місцевими органами влади та іншими зацікавленими сторонами може допомогти у розвитку та збереженні біотичного і ландшафтного різноманіття громади;

- створення та реалізація освітніх та інформаційних програм – проведення освітніх заходів та інформаційних кампаній щодо важливості

збереження біоландшафтного різноманіття та ролі природно-заповідних територій може підвищити свідомість громади та зацікавленість до цієї проблеми;

– фінансова підтримка та інвестиції – залучення фінансових ресурсів для розвитку та підтримки природно-заповідних об'єктів може допомогти в їхньому збереженні та розвитку.

Отже, у Шепетівській міській територіальній громаді площа природно-заповідного фонду становить лише 0,69 %, що є низьким показником порівняно з іншими регіонами. Для поліпшення цієї ситуації важливо активізувати зусилля у створенні нових природно-заповідних об'єктів, залучити місцеве населення до управління природними ресурсами та сприяти партнерству з місцевими органами влади та іншими зацікавленими сторонами.

ВИСНОВКИ

Шепетівська міська територіальна громада утворена 12 червня 2020 року шляхом об'єднання Шепетівської міської ради обласного значення та Плесенської сільської територіальної громади Шепетівського району. Громада входить до Шепетівського району Хмельницької області. До складу громади входить 1 місто і 3 села. Адміністративний центр – місто Шепетівка. За даними 2019 року населення громади становить 43 677 осіб, площа громади займає 172,976 км². Шепетівська міська територіальна громада розташована на півночі Хмельницької області на перехресті Волино-Подільської височини, де зустрічаються Полісся та Лісостеп.

Відповідно до рішення Хмельницької обласної ради від 04.09.1982 № 278. на території існуючого гранітного кар'єру було створено геологічну пам'ятку природи місцевого значення «Судилківські граніти», з чого почалось створення заповідного фонду громади. Загальний показник заповідності територіальної громади становить 0,69 %.

За статусом природно-заповідний фонд Шепетівської міської територіальної громади класифікується як місцевого значення.

Структура природно-заповідного фонду Шепетівської міської територіальної громади включає три категорії: заказник, пам'ятки природи і дендрологічний парк.

За кількістю переважають пам'ятки природи, які становлять 60 % від загальної кількості об'єктів, і 22,61 % за площею.

За площею переважає заказник місцевого значення який займає площу 91,8 га, що становить 76,61 % від загальної площі заповідної зони.

Також в громаді заповідано дендрологічний парк, який займає площу 0,9194 га, що становить всього 0,78 % від загальної площі заповідної зони.

Пам'ятки природи Шепетівської міської територіальної громади представлені ботанічним та геологічним типами.

Ландшафтну, флористичну, ценотичну та фауністичну репрезентативність Шепетівської територіальної громади залишається недослідженими.

Шепетівська територіальна громада має низький рівень заповідності, зокрема лише 0,69 % її території є заповідними. Крім того, щільність природно-заповідного фонду складає 0,028 од./км², з чого можна зробити висновок, що рівень щільності ПЗФ Шепетівської МТГ є високим. Індекси територіальної концентрації та інсуляризованості становлять 0,043 та 0,4 відповідно, що є доволі низькими показниками. З огляду на це, необхідно збільшити площу природно-заповідного фонду для збереження природних комплексів та покращення екологічного стану громади.

Враховуючи низький показник заповідності Шепетівської міської територіальної громад, пропонуємо такі рекомендації для розвитку її природно-заповідного фонду, а саме: проведення наукових досліджень біотичного і ландшафтного різноманіття території громади задля збереження важливих екосистем; створення нових природно-заповідних об'єктів; залучення громади; партнерство з місцевими органами влади та організаціями; створення та реалізація освітніх та інформаційних програм; фінансова підтримка та інвестиції.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Biodiversity And Conservation [Electronic resource] / NCERT. – Access mode : <https://ncert.nic.in/textbook/pdf/lebo115.pdf> (date of appeal : 11.06.2024).
2. Alister Doyle. U.N. urges world to slow extinctions: 3 each hour [Electronic resource] / Reuters. – Access mode : <https://www.reuters.com/article/idUSL22533319/> (date of appeal : 11.06.2024).
3. The 2030 Agenda for Sustainable Development [Electronic resource] / Sustainable Development. – Access mode : <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld/publication> (date of appeal : 11.06.2024).
4. Richard Fitter. The Road to Extinction: Problems of Categorizing the Status of Taxa Threatened with Extinction. Gland: International Union for Conservation of Nature and Natural Resources: Monograph / Richard Fitter, Maisie Fitter. – Madrid. 1987. – 137 p.
5. Стокгольмська конференція [Електронний ресурс] / NECU – Режим доступу : <https://necu.org.ua/stokgolmska-konferencziya/> (дата звернення : 11.06.2024).
6. General Assembly [Electronic resource] / United Nations. – Access mode : <https://web.archive.org/web/20190724135216/https://www.un.org/documents/ga/res/42/ares42-187.htm> (date of appeal : 11.06.2024).
7. Декларація Ріо-Де-Жанейро [Електронний ресурс] / Суслоп. – Режим доступу : <https://web.archive.org/web/20160809063158/http://cyclop.com.ua/content/view/1033/58/1/6/#17557> (дата звернення : 11.06.2024).
8. Конвенція про біорізноманіття [Електронний ресурс] / Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. – Режим доступу : <https://mepr.gov.ua/diyalnist/napryamky/bioriznomanittya/mizhnarodni-dogovory-u->

sferi-zberezhennya-bioriznomanittya-dykoyi-flory-ta-fauny/konventsyya-pro-bioriznomanittya/ (дата звернення : 11.06.2024).

9. Cicero Lucena and John Gummer. Why Rio failed in the past and how it can succeed this time [Electronic resource] / The Guardian. – Access mode : <https://www.theguardian.com/environment/2012/jun/12/rio20-agenda-politicians-john-gummer> (date of appeal : 11.06.2024).

10. Sustainable Development Goals [Electronic resource] / UN. – Access mode : <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/> (date of appeal : 11.06.2024).

11. Changes in the global value of ecosystem services. Glob. Environ. Chang.: Monograph / Costanza, R.; de Groot, R.; Sutton, P.; [and other], 2014. – 158 p.

12. Mid-Atlantic Apiculture Research and Extension Consortium [Electronic resource] / Canr. – Access mode : <https://canr.udel.edu/maarec/> (date of appeal : 11.06.2024).

13. History of the establishment of IPBES [Electronic resource] / IPBES. – Access mode : <https://www.ipbes.net/history-establishment> (date of appeal : 11.06.2024).

14. Lindenmayer, D.B. Indicators of Biodiversity for Ecologically Sustainable Forest Management. Conserv. Biol.: Monograph / D.B. Lindenmayer; C.R. Margules; D.B. Botkin, 2000. – 950 p.

15. Protected Areas – an overview [Electronic resource] / Cbd. – Access mode : <https://www.cbd.int/protected/overview> (date of appeal : 11.06.2024).

16. The economics of ecosystems [Electronic resource] / TEEB. – Access mode : <https://teebweb.org/> (date of appeal : 11.06.2024).

17. Паспорта територіальних громад Хмельницької області [Електронний документ] – Режим доступу : <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https://dostup.pravda.com.ua/request/68731/response/167633/attach/5/.doc> (дата звернення : 11.06.2024).

18. Карта Хмельницької області з територіальними громадами [Електронний ресурс] / Хмельницька обласна військова адміністрація – Режим

доступу : https://www.adm-km.gov.ua/?page_id=22902 (дата звернення : 11.06.2024).

19. Розпорядження про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Хмельницької області. [Електронний ресурс] / Урядовий портал – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-viznachennya-administrativnih-centriv-ta-zatverdzhennya-teritorij-teritorialnih-gromad-hmelnickoyi-oblasti-727-120620> (дата звернення : 11.06.2024).

20. Інвестиційний паспорт Шепетівської МТГ Хмельницької області на 2021 рік. [Електронний документ] – Режим доступу : <https://shepetivka-rada.gov.ua/wp-content/uploads/2021/10/Investitsijnyj-pasport-na-2021-v-redaktsiyi-standartu-bez-vstupnogo.pdf> (дата звернення : 11.06.2024).

21. Синюта П. Нариси з історії Шепетівщини : монографія / П. Синюта. – Шепетівка. 1997. – 80 с.

22. Звіт про СЕО до проєкту «Стратегії розвитку Шепетівської міської територіальної громади на період до 2030 року» [Електронний документ] – Режим доступу : <https://shepetivka-rada.gov.ua/wp-content/uploads/2024/02/zvit-pro-strategichnu-ekologichnu-oczinku-do-proyektu-strategiyi-rozvytku-shepetivskoyi-miskoyi-terytorialnoyi-gromady-na-period-do-2030-roku.pdf> (дата звернення : 11.06.2024).

23. Водні ресурси Хмельницької області [Електронний ресурс] / Державне агентство водних ресурсів України – Режим доступу : <https://web.archive.org/web/20160324180453/http://vodgosp.km.ua/water-resources.php> (дата звернення : 11.06.2024).

24. Інвестиційний паспорт Шепетівської МТГ Хмельницької області на 2022 рік. [Електронний документ] – Режим доступу : https://shepetivka-rada.gov.ua/wp-content/uploads/2022/11/investycijnyj-pasport-na-2022-_compressed.pdf (дата звернення : 11.06.2024).

25. Клімат Шепетівки [Електронний ресурс] / MeteoLabs – Режим доступу :

<https://meteolabs.com.ua/%D1%83%D0%BA%D1%80/%D0%BA%D0%BB%D1%96%D0%BC%D0%B0%D1%82/%D1%88%D0%B5%D0%BF%D0%B5%D1%82%D1%96%D0%B2%D0%BA%D0%B0/> (дата звернення : 11.06.2024).

26. Паспорт міста Шепетівка [Електронний ресурс] / Сайт міста Шепетівка. – Режим доступу : <https://shepetivka.com.ua/pasport-mista.html> (дата звернення : 11.06.2024).

27. Інвестиційний паспорт Шепетівської МТГ Хмельницької області на 2023 рік. [Електронний документ] – Режим доступу : <https://shepetivka-rada.gov.ua/wp-content/uploads/2023/08/investycijnyj-pasport-2023.pdf> (дата звернення : 11.06.2024).

28. Закон України. Про природно-заповідний фонд України [Електронний документ] – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12> (дата звернення : 11.06.2024).

29. Інвестиційний паспорт Шепетівської МТГ Хмельницької області на 2019 рік. [Електронний документ] – Режим доступу : <https://shepetivka-rada.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/Investitsijnyj-pasport-na-2019-v-redaktsiyi-standartu.pdf> (дата звернення : 11.06.2024).

30. Паспорт і карта міста Шепетівка на 2019 рік [Електронний документ] – Режим доступу : <https://shepetivka-rada.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/Pasport-2019-rik.pdf> (дата звернення : 11.06.2024).

31. ЦЕНТУМ м. Шепетівка. Дендрологічний парк "Шепетівський". [Електронний ресурс] / ЦЕНТУМ м. Шепетівка – Режим доступу : https://tsentum.ucoz.ua/index/dendrologichnij_park_quot_shepetivskij_quot/0-6 (дата звернення : 11.06.2024).

32. Природа унікального краю Малого Полісся / Під ред. Т. Л. Андрієнко.– Кам'янець-Подільський : ПП Мошинський, 2010. – 251 с.

33. Природно-заповідний фонд [Електронний ресурс] / Природно-заповідний фонд України – Режим доступу : <https://wownature.in.ua/oberihaymo/pryrodno-zapovidnyy-fond/> (дата звернення : 11.06.2024).

34. Інформація про стан розвитку природно-заповідної справи Хмельницької області [Електронний документ] – Режим доступу : https://www.adm-km.gov.ua/doc/directions/2020/05/381r_280520_1.pdf (дата звернення : 11.06.2024).

35. An Evaluation of Protected Area Policies in the European Union [Electronic document] – Access mode : <https://teebweb.org/> (date of appeal : 11.06.2024).